

МИНИСТАРСТВО ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ
Републике Србије

AgroNET
Center for Education and Research

„АГРОНЕТ“

Центар за образовање и истраживања, Београд-Земун

АТЛАС
НАЈРАСПРОСТРАЊЕНИЈИХ
АУТОХТОНИХ СОРТИ ВОЋАКА
И ВИНОВЕ ЛОЗЕ НИШАВСКОГ
И ТОПЛИЧКОГ ОКРУГА

СТЕПЕН УГРОЖЕНОСТИ, РИЗИЦИ И КОРИСТИ ПРИ
ГАЈЕЊУ У ИЗМЕЊЕНИМ КЛИМАТСКИМ УСЛОВИМА

Београд, 2019. година

ЈАБУКА

ПЕТРОВАЧА

Синоними. Нема.

Порекло. Непознато. Највише је распрострањена у Поморављу.

Берба и чување. Бере се средином јула. Због раног времена сазревања није погодна за чување.

Морфолошке особине. Стабло је бујно, широкопирамидалне круне. Листови су ситни, јајастог облика. Цветови су ситни, бледоружичасте боје.

Физиолошке особине. Цвета рано. Диплоидна је сорта, са поленом добре клијавости. Дobar је опрашивач за друге сорте. Рађа добро сваке године.

Плод. Врло је ситан, лоптастокупастог облика. Покожица је танка, глатка, сламастожута. Са сунчане стране плода прошарана је допунском црвеном бојом. Месо је бело, веома сочно, слатко са пријатном аромом.

Оцена. Отпорна је према проузроковачима болести. Има ситан плод осредњег квалитета, али је због раног времена сазревања интересантна као стона сорта. Постоји и Петровача, која има нешто крупније и боље обојене плодове (већи део плода прекривен је са допунском праменкасто црвеном бојом). Потребно је очувати ову сорту због раног сазревања и отпорности на болести.

ШАРУНКА

Синоними. Расадничка шарунка, Турска шарунка.

Порекло. Највише је распрострањена у Топличком крају.

Берба и чување. Бере се у другој половини септембра. Добро се чува у обичним условима.

Морфолошке особине. Стабло је бујно.

Физиолошке особине. Рано пророди и обилно рађа.

Плод. Средње крупан до крупан, колачастиг облика. Покожица плода је праменкасто румена, по чему је и добила име. Месо је доста тврдо и жилаво и осетљиво на убоје.

Оцена. Отпорна је према проузроковачу чађаве краставости и није пробирач према земљиштима.

БУДИМКА

Синоними. Сенабија, Баљевачка ђула, Крупна ђула, Ружичарка, Стамболка.

Порекло. Одомаћена је сорта, сматра се да потиче са истока. Распрострањена је широм Србије, а највише је има у западној Србији.

Берба и чување. Бере се у првој половини октобра. Добро се чува (до маја).

Морфолошке особине. Стабло је бујно и дуговечно, високе и уске крошње, посебно у млађем периоду. Листови су средње крупни, елиптичног облика. Цветови су крупни, беле боје са благим нијансама руменила.

Физиолошке особине. Цвета средње позно. Диплоидна је сорта, са поленом добре клијавости. Касно пророди, после рађа добро и редовно.

Плод. Средње крупан, лоптастоколачаст, често асиметричан. Покожица је зеленкастожута, глатка, са сунчане стране бледорумена. Месо је чврсто, бело, слатконакиселог укуса, недовољно сочно, скромног квалитета.

Оцена. Најбоље успева у брдскопланинским, умерено влажним подручјима и северним положајима. Отпорна је према зимским и позним пролећним мразевима, али је осетљива према суши и проузроковачу чађаве краставости. Погодна је за прераду. Порепорука је да се заштити, очува и користи у прерађивачке сврхе.

КОЛАЧАРА

Синоними. Погачара, Тањирача, Зеленика, Котурача, Кањижак.

Порекло. Непознато. Распрострањена је по целој Србији и Босни.

Берба и чување. Бере се средином октобра. Добро се чува и у обичним условима (до априла), али стајањем губи сочност.

Морфолошке особине. Стабло је бујно, широког хабитуса крошње. Листови су крупни, издужено овалног облика. Цветови су крупни, светлоцрвене до беле боје.

Физиолошке особине. Цвета средње рано. Триплоидна је сорта, са поленом лоше клијавости. Касно пророди, склона је алтернативној родности.

Плод. Крупан, спљоштеног-колачастиг облика, понекад асиметричан. Основна боја плода је зелена. Са сунчане стране плода прекривена је допунском црвеном бојом. Покожица је танка, чврста и сјајна. Месо је чврсто, бело, сочно, накиселог винског укуса, слабо изражене ароме.

Оцена. Отпорна је према ниским температурама, али је осетљива према проузроковачу чађаве краставости. Због киселкастог укуса, углавном се користи за прераду. Због отпорности на ниске температуре и дугог периода чувања препорука је да се ова сорта очува.

ШУМАТОВКА

Синоними. Попадаја.

Порекло. Непознато. Распрострањена је у многим крајевима Србије, а највише у јужној и источној Србији.

Берба и чување. Бере се крајем октобра. Добро се чува и у обичним условима (до маја). Користи се као стона јабука тек од јануара.

Морфолошке особине. Стабло је врло бујно и дуговечно, густе пирамидалне круне. Листови су јајастог облика. Цветови су ситни, беле до ружичасте боје.

Физиолошке особине. Цвета средње рано. Полен има добру клијавост. Средње рано почиње да рађа (раније него већина других аутохтоних сорти). Рађа обилно и редовно.

Плод. Ситан до средње крупан издуженолопастог облика. Има танку и дугу петелку. Основна боја плода је зеленожута, допунска тамноцрвена боја прекрива већи део плода. Месо је беличасто, врло чврсто, сочно, слатконакисело и благо ароматично. Плодови су веома транспортабилни.

Оцена. Ова сорта је раширена у многим крајевима наше земље, због њене високе и редовне родности, изузетне отпорности према неповољним абиотичким и биотичким чиниоцима средине и дугог периода чувања плодова.

КРУШКА

ЛУБЕНИЧАРКА

Синоними. Нема.

Порекло. Непознато. Распрострањена је по целој Србији и Црној Гори.

Берба и чување. Бере се од средине до краја августа.

Морфолошке особине. Стабло је средње бујно, пирамидалне крошње.

Физиолошке особине. Рађа веома добро и редовно.

Плод. Средње је крупан, правилног крушкастог облика. Основна боја плода је зеленкастожута. Са сунчане стране плода јавља се допунска тамноцрвена боја. Месо је црвене боје, као код лубенице, по чему је и добила име. Слатконакиселог је освежавајућег укуса и пријатне ароме. Покожица је танка, чврста и сјајна. Месо је чврсто, бело, сочно, накиселог винског укуса, слабо изражене ароме.

Оцена. Отпорна је према позним пролећним мразевима и проузроковачима болести и штеточинама.

КАРАМАНКА

Синоними. Нема

Порекло. Непознато. Доста је распрострањена у јужној Србији.

Берба и чување. Бере се у другој половини августа. У обичним складиштима може да се чува две до три недеље.

Морфолошке особине. Стабло је бујно, округластопирамидалне крошње. Гране се под теретом рода повијају, по чему се лако разликује од осталих сорти.

Физиолошке особине. Цвета средње рано. Триплоидна је сорта. Има полен лоше клијавости. Рађа добро, али је склона алтернативној редовсти.

Плод. Средње је крупан, тупо крушкастог облика, неравне површине. Петељка је дугачка и танка. Покожица је глатка, масна, зеленкастожуте, а у пуној зрелости сламастожуте боје. Са сунчане стране плода јавља се допунска светлоцрвена боја. На pokožици плода су присутне бројне браонкасте лентицеле. Месо је кремжуте боје, сочно, слатког укуса, пријатне ароме.

Оцена. Отпорна је према мразевима, а осетљива према суши и проузроковачу чађаве краставости.

ДУЊА

ЛЕСКОВАЧКА ДУЊА

Синоними. Нема.

Порекло. Непознато. Распрострањена је по целој Србији и шире у региону.

Берба и чување. Бере се средином октобра. Добро се чува у обичним складиштима (неколико месеци).

Морфолошке особине. Стабло је слабо бујно, широко разгранате и густе круне. Лист је ситан, овалнојајастог облика. Цвет је средње крупан, ружичастобеле боје.

Физиолошке особине. Цвета касно. Полен је задовољавајуће клијавости. Самооплодна је сорта, али боље рађа ако се гаји у присуству опрашивача.

Плод. Средње је крупан, округластог облика са релативно глатком и равном површином, лимунастожуте боје. Месо је жућкасто, чврсто, компактно и сочно, киселкастог укуса, веома квалитетно и ароматично. Веома је квалитетна сорта, изузетно погодна за индустријску прераду.

Оцена. Отпорна је према позним пролећним мразевима, али је веома осетљива према бактериозној пламењачи. Плодови су изузетног квалитета, погодни за све видове прераде посебно за производњу ракије "дуњеваче".

ШЉИВА

МОРАВКА

Синоними. Бугарка.

Порекло. Србија. Распрострањена је у долини Јужне и Велике Мораве.

Берба. Сазрева у другој половини августа.

Морфолошке особине. Стабло је средње бујно. Има пирамидалну и густу круну. Листови су средње крупни, елиптичног облика. Цветови су средње крупни, беле боје.

Физиолошке особине. Цвета средње рано. Веома добре је родности.

Плод. Ситан, јајастог облика, тамноплаве боје. Месо је жуте боје, сочније него код пожегаче, али је киселије и мање ароматично. Коштица је ситна. Месо се делимично одваја од коштице.

Оцена. Осетљива је на вирус шарке шљиве. Користи се за потрошњу у свежем стању, или за прераду. По квалитету плода и ракије заостаје за Пожегачом. Интересантна је као слабо бујна подлога за шљиву.

ПОЖЕГАЧА

Синоними. Маџарка, Бистрица, Пожешкиња, Модрица.

Порекло. Непознато. Сматра се да потиче из мале Азије. Раније је била најраспрострањенија сорта шљиве на просторима бивше Југославије. Данас се мало гаји због осетљивости на вирус шарке шљиве.

Берба. Сазрева позно (почетком септембра). Може се чувати у хладњачи три до четири недеље.

Морфолошке особине. Лако се размножава изданцима. Изданачка Пожегача је средње бујна, а калемљена на џанарици бујна. Круна је густа, пирамидалне форме. Гране су добро обрасле родним дрветом. Листови су мали, елиптичног облика. Цветови су средње крупни, беле боје.

Физиолошке особине. Цвета касно, кратко и експлозивно. Самооплодна је сорта. Касније пророди. Рађа обилно и алтернативно.

Плод. Ситан, елиптичног облика, тамноплаве боје, прекривен обилним пепељком. Месо је ћилибарножуте боје, чврсто, сочно, веома квалитетно, слатко-накиселог укуса и изражене ароме. Сматра се најквалитетнијом сортом шљиве. Коштица је средње крупна и лако се одваја од меса.

Оцена. Веома је осетљива на вирус шарке шљиве, због чега се данас знатно мање гаји. Сорта комбинованих својстава, велике употребне вредности. Користи се за потрошњу у свежем стању, сушење, конзервисање и производњу ракије "шљивовице" врхунског квалитета. Постоји велики број типова Пожегаче, који се разликују по бујности, родности, степену оплођења, времену сазревања и крупноћи плода. Препорука је да се настави са издвајањем квалитетних типова и да се ради на изналажењу решења за проблем вируса шарке.

ВИШЊА

ОБЛАЧИНСКА ВИШЊА

Синоними. Нема.

Порекло. Непознато. Она није сорта, већ скуп генотипова различите родности и крупноће плода. Први засад Облачинске вишње је подигнут у селу "Облачина" код Прокупља, по коме је и добила име.

Берба. Сазрева крајем друге декаде јуна.

Морфолошке особине. Стабло је слабо до средње бујно, округласте и густе круне. Има компактан хабитус и одликује се кратким интернодијама. Лако се размножава изданцима. Листови су ситни.

Физиолошке особине. Цвета средње рано. Самооплодна је. Рано пророди (у другој години након садње), рађа редовно и обилно.

Плод. Ситан до средње крупан, округластог облика, тамноцрвене боје. Петелка је кратка и лако се одваја од плода у пуној зрелости, због чега сок не цури. Месо је средње чврсто, сочно, киселог укуса и пријатне ароме. Сок је интензивно црвене боје. Плодови имају висок садржај суве материје и антоцијана.

Оцена. Ситног је плода, крупне коштице, формира доста изданака и има плитак коренов систем, због чега може да дође до изваљивања стабала приликом механизоване бербе. Облачинска вишња је високе родности, мале бујности, квалитетних плодова погодних за разне видове прераде (сок, компот, кондиторски производи). Постоји већи број генотипова Облачинске вишње различите родности и квалитета плода, па из тог разлога треба радити на њеној клонској селекцији.

ВИНОВА ЛОЗА

ПЛОВДИНА

Синоними. Сланкаменка црвена, Дренак, Памид, Радовишка пловдина.

Порекло. Балкан. Гаји се на простору Балканског полуострва.

Берба. Сазрева средње позно (почетком друге епохе).

Морфолошке особине. Чокот је веома бујан. Ластар је дебео са дугим интернодијама. Лист је средње величине или велики, најчешће троделан. Цвет је морфолошки и функционално хермафродитан.

Грозд и бобица. Грозд је средње величине или велики, цилиндрично конусног облика, збијен. Бобица је средње величине, елиптична или округла, лако се одваја од петелјчице. Покожица је црвенкаста, танка, прозрачна, посута обилним пепељком.

Резидба. Одговара јој кратка резидба, кондири се орезују на 2-3 окца.

Родност и отпорност. Веома родна сорта. Осетљива је на зимске мразеве, пламењачу и сиву плесан, али је релативно отпорна на пепелницу.

Технолошке карактеристике. Шира садржи 16-18% шећера и 4-5,5 g/l укупних киселина. Вино је питко, неутралног укуса и мириса.

Оцена. Постоји више клонова ове сорте. Грожђе се доста користи и за потрошњу у свежем стању. Препорука је да се настави рад на клонској селекцији ове сорте.

ТАМЈАНИКА ЦРНА

Синоними. Мускат ружа црни, Мускат ружа омишки.

Порекло. Непознато. Гаји се у источној и јужној Србији.

Берба. Сазрева средње позно (у трећој епохи).

Морфолошке особине. Чокот је средње бујан. Ластар је средње дебљине, ребраст. Лист је средње величине најчешће петоделан. Цвет је двополан, функционално женски.

Грозд и бобица. Грозд је мали или средњи, доста издужен и растресит. Бобица је средње величине, округласто-овална, тамноплава са обилним пепељком.

Резидба. Одговара јој мешовита резидба, лукови се орезују на 6-8 окаца.

Родност и отпорност. Веома мала. Средње је отпорна на ниске зимске температуре, пламењачу и пепелницу, али је веома осетљива на сиву трулеж.

Технолошке карактеристике. Шира садржи 20-24% шећера и 6-8 g/l укупних киселина. Вино је богато екстрактом, врло пријатне ароме, са специфичним сортним мирисом и укусом ружичасте боје.

Оцена. Даје добро вино, али мале приносе и захтева опрашиваче. Препорука је да се ради на њеној клонској селекцији.

ПРОКУПАЦ

Синоними. Прокупка, Црнка, Нишевка, Каменичарка, Рскавац, Никодимка, Скопско црно.

Порекло. Аутохтона сорта Србије. Највише се гаји у централној и јужној Србији и Македонији.

Берба. Сазрева веома позно (између треће и четврте епохе).

Морфолошке особине. Чокот је веома бујан са усправним ластарима, због чега може да се гаји и уз колац. Ластар је средње дебљине са кратким интернодијама. Лист је средње величине или велики, цео или троделан. Цвет је морфолошки и функционално хермафродитан.

Грозд и бобица. Грозд је средње величине, цилиндрично купастог облика, средње збијен. Бобица је средње величине, округла или благо пљосната, са дебелом покожицом, тамноплаве боје, са многим тачкицама, посута обилним пепељком.

Резидба. Одговара јој кратка резидба, кондири се орезују на 2-3 окца.

Родност и отпорност. Веома родна сорта. Средње је отпорна према зимским мразевима, проузроковачу пепелнице и сиве плесни, али је веома осетљива према пламењачи.

Технолошке карактеристике. Шира садржи 18-22% шећера и 6-8 g/l укупних киселина. Вино је хармонично, питко, светлоцрвено, неутралног мириса.

Оцена. Постоји више клонова ове сорте. Користи се за производњу квалитетних црвених или ружичастих вина. И у будућности би требало наставити рад на клонској селекцији ове сорте.

СМЕДЕРЕВКА

Синоними. Белина, Белина крупна, Димјат, Галан.

Порекло. Балкан. Гаји се на простору Балканског полуострва.

Берба. Сазрева веома позно (у четвртој епохи).

Морфолошке особине. Чокот је средње бујан. Ластар је средње дебљине, средње дугих или дугих интернодија. Лист је велики, трodelан или петodelан. Цвет је морфолошки и функционално хермафродитан.

Грозд и бобица. Грозд је средње величине, конусног облика и растресит. Бобица је средње крупна или крупна, овална, жутозелене боје, на сунчаној страни са ћилибарним мрљама. Покожица је средње дебљине са слабијим пепељком.

Резидба. Примењује се кратка или мешовита резидба. Кондири се режу на 3-5 окаца, а лукови на 6-8 окаца.

Родност и отпорност. Веома родна. Осетљива је на ниске зимске температуре и пламењачу, али је средње отпорна на пепелницу и сиву трулеж.

Технолошке карактеристике. Шира садржи 16-20% шећера и 7-9 g/l укупних киселина. Вино је питко, освежавајуће са специфичним сортним мирисом и укусом, зеленкастожуте боје.

Оцена. Постоји више клонова ове сорте. Користи се за производњу квалитетних вина. Пошто поседује већи садржај киселина, значајна је за купажу са сортама које се одликују малим садржајем киселина. Грожђе се користи и за потрошњу у свежем стању. Препорука је да се настави рад на клонској селекцији и очувању ове сорте.